

IMPERATIVUL CATEGORIC ȘI LOGICA DEONTICĂ

GABRIEL ILIESCU

Universitatea „Spiru Haret”, București

CATEGORICAL IMPERATIVE AND DEONTIC LOGIC

Abstract. The central concern of this article is kantian categorical Imperative viewed from Georg Henrik von Wright's Deontic Logic. We have a general hypothesis. According to it, categorical imperative implicitly carries a hierarchy of languages. These not being known in Kant's time. A second, more accurate hypothesis, is this categorical imperative is an obligation. Which means that it is subordinate to the calculation of Deontic Logic and, at least, to the Logic of Action. Thus, if the imperative meant the obligation to do, then it has at least one equivalent, that is forbidden not to do, and at least one consequence, the permission to do. Action operators apply to events. Thus, an analyses of the imperative becomes possible with tools that did not exist at the time of the Konigsberg Philosopher.

Keywords: categorical imperative, Deontic Logic, The Logic Action, event, obligation forbidden, permissions

1. IMPERATIV CATEGORIC ȘI LOGICĂ DEONTICĂ. IPOTEZĂ ȘI SCOP

Ipoteza generală este că imperativul categoric kantian este exprimat de Kant printr-o ierarhie de limbaje logice implicite. Ca urmare este decompozabil în această ierarhie de limbaje.

Ipoteza specială este că acest imperativ este reexprimabil ca *obligație de a face ceva*. Ceea ce este foarte general spus. Chiar și așa, avem o concluzie pe tot atât de generală: imperativul kantian aparține logicii deontice aplicată logicii acțiunii. Ceea ce înseamnă că gândirea generică asupra acestuia va fi dată de această logică a obligației acțiunii.

Scopul este de a etala această ierarhie a limbajelor subiacente. O întrebare care se ivește este dacă această etalare ar scoate în evidență posibilitatea sau mai degrabă imposibilitatea imperativului categoric.

Formularea kantiană este: „acționează astfel ca să folosești umanitatea, atât în persoana ta, cât și a oricui altuia totdeauna în același timp ca scop, iar niciodată numai ca mijloc”¹. Kant îl numește imperativul practic².

¹ Immanuel Kant, *Întemeierea metafizicii moravurilor*, în vol Immanuel Kant, *Întemeierea metafizicii moravurilor și Critica rațiunii practice*, București, Editura Științifică, 1972, p. 47.

² *Ibidem*.

Formularea „acționează...”³, exprimă o comandă. Reformulat, acesta este asociabil cu „trebuie să fie astfel încât p ”⁴. Ceea ce ar fi traducerea expresiei „Op”⁵, ea însăși o prescurtare. Chiar și așa, suntem plasați în Logică Deontică, încă de la început.

„...folosirea umanității...”⁶ poate duce cu gândul la un termen *colectiv*. Deci non-*distributiv*⁷. Dar Kant însuși specifică: „umanitatea în *persoana ta* cât și a *oricui altuia*”. Astfel că termenul este gândit ca *distributiv*. În plus, avem o cuantificare universală. Omul (dar și mai general, orice ființă rațională), trebuie considerat întotdeauna și ca scop⁸. Ceea ce înseamnă că putem introduce variabile individuale, cuantori, adică analiza cu ajutorul limbajului logicii predicatelor.

2. UNICITATE, EVENIMENTIALIZARE, ACȚIONALIZARE, DEONTIZARE, TEMPORALIZARE

2.1. UNICITATE

Un substrat logic predicativ ar putea fi bazal în ierarhia limbajelor latent prezente discursului general uman. Considerăm două expresii echivalente ale *cuantorului de unicitate*. Prescurtat, acesta poate fi redat astfel: $E! xF(x)$ ⁹ sau $1(F)$ ¹⁰. Deși sunt logic echivalente, cele două expresii par să spună idei ușor diferite, chiar dacă numai psihologic. Urmează expresiile simbolice. Asociem acestora interpretări standard în limba naturală. *Prima* expresie este:

$$1. \exists x(F(x) \ \& \ \forall y(y \neq x \supset \sim F(y)))$$

1. Există un asemenea obiect, astfel încât, acesta are proprietatea F , și oricare ar fi un y , dacă este altul decât primul, atunci nu are această proprietate.

$$2. \exists x(F(x) \ \& \ \forall y(F(y) \supset y = x))$$
¹¹

2. Există un asemenea obiect, astfel încât, acesta are proprietatea F , și oricare ar fi un y , dacă are această proprietate, atunci este același cu primul.

---

³ *Ibidem*.

⁴ Georg Henrik von Wright, *Logica discursului practic*, în *Norme, Valori, Acțiune. Analiza logică a discursului practic cu aplicații în etică și în drept*, selecție, traducere și studiu introductiv, Sorin Vieru și Drăgan Stoianovici, București, Editura Politică, 1979, p. 26.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Immanuel Kant, *op. cit.*

⁷ Gheorghe Enescu, *Tratat de Logică*, București, Editura Lider, 1997, pp. 40–42.

⁸ Uwe Schultz, *Immanuel Kant*, București, Editura Teora, 1997, p. 106.

⁹ Gheorghe Enescu, „Câteva probleme ale logicii moderne”, în vol *Direcții în logica contemporană*, Petre Botezatu, Teodor Dima, Petre Bieltz, Sorin Vieru, Gheorghe Enescu, București, Editura Științifică, 1974, pp. 171–172.

¹⁰ Gheorghe Enescu, *Logică și adevăr*, București, Editura Politică, 1967, p. 19.

¹¹ Gheorghe Enescu, *Dicționar de Logică*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985, p. 65.

În prima parte a conjuncției, ambele spun că există x cu proprietatea F . Acești x nu sunt mai puțini de un individ. Adică asemenea indivizi *nu sunt o mulțime vidă*. A doua parte a conjuncției introduce cuantificarea universală, astfel: 1 arată că y diferit de x nu are proprietatea F ; 2 arată că dacă y are proprietatea F – ca și x – atunci y este reductibil la x , prin identitate. Ceea ce arată indirect, că toți y cu aceeași proprietate F sunt reductibili de fapt la unul singur¹². Ambele formulări sunt echivalente, prin contrapozitie¹³.

2.2. CUANTIFICAREA AGENTULUI. ACȚIONALIZARE. SPECIFICAREA PREDICATULUI F PRIN DO

În locul lui x , introducem acum o variabilă e pentru eveniment. Aceasta stă pentru mulțimea de evenimente în sens wrightean. Proprietatea F se înlocuiește cu operatorul acțional *a face*, simbolic, d . Expresia naturală în care este cuprins evenimentul este: $d(x, e)$, x face (să se întâmple) e . În care x este agentul acțiunii. Imperativul kantian este aplicabil întregii umanității subînțeleasă ca persoane¹⁴, adică universal și distributiv. Auto, cât și hetero-aplicarea nu este doar universală, dar și în consecvență. Ultimul termen înseamnă indiferent de urmări¹⁵. Ideea este la fel înțeleasă și este reluată de comentatorii contemporani¹⁶. Variabila pentru *agent* este *cuantificată universal* cel puțin implicit chiar de către autorul imperativului. De aceea, introducem cuantificarea universală. Unde trebuie poziționat $\forall$? Locul său este în dreapta lui $\exists$. Imperativul se referă la o unicitate aplicabilă universal. Doar așa este subliniabilă ideea aceasta:

$$\exists e \forall x (d(x, e) \ \& \ \forall e_i (e_i \neq e \supset \sim d(x, e_i)))$$

Există un e astfel încât oricare x , acesta face să se întâmple e și orice e_i dacă acesta este altul decât e , atunci x nu face să se întâmple e_i .

$$\exists e \forall x (d(x, e) \ \& \ \forall e_i (d(x, e_i) \supset e_i = e))$$

Există un e astfel încât oricare x , acesta face să se întâmple e și orice e_i dacă x face să se întâmple și e_i , atunci e_i este, de fapt, același cu e .

Cuantificarea universală a agentului înseamnă nu numai că imperativul se aplică în mod universal tuturor ființelor raționale¹⁷. Cu toată raționalitatea lor, aceste ființe prezintă deosebiri privind dorințele, ambițiile, condițiile empirice care le

¹² Simon Blackburn, *Dicționar de Filosofie Oxford*, traducere de Cătălina Iricinschi, Laurian Sabin Kertesz, Liliana Torres, Mihaela Czobor, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999, pp. 89–90.

¹³ Patrick J Hurley, *A concise introduction to Logic*, Publisher Holly G Allen, 2006, p. 657.

¹⁴ Kant, *op. cit.*

¹⁵ Ben Dupre, *50 de mari idei pe care ar trebui să le cunoști, Filosofie*, București, Editura Litera, 2017, pp. 72–73.

¹⁶ *Ibidem*, p. 95.

¹⁷ Scruton, Roger, *Kant*, Editura Humanitas, București, 1998, p. 110.

circumscriu acțiunile. Ar trebui înlăturate aceste deosebiri pentru a putea înțemeia strict rațional imperativul discutat¹⁸.

Până aici codificăm propoziții ce descriu acțiuni, presupuse că se întâmplă. Dar nu descriem acțiuni care *trebuie* să se întâmple. Acest rol revine logicii deontice. Dintre operatorii acesteia, menționăm: obligația, interdicția și permisiunea. Urmează introducerea operatorului deontic obligație.

2.3. DEONTIZAREA UNICITĂȚII

Imperativul kantian se poate reda ca *obligație*. A spune cuiva: „fă cutare lucru!” se poate reexprima prin: „este obligatoriu să faci cutare lucru!”. Iar aceasta este echivalent atât cu „îți este interzis să nu faci acel lucru!”, cât și cu: „nu este permis să nu faci acel lucru!”. Ceea ce este un aspect al asimilării imperativului la logica deontică.

$$\exists e \forall x (\text{Od}(x, e) \ \& \ \forall e_i (e_i \neq e \supset \sim \text{Od}(x, e_i)))$$

Există un asemenea eveniment, astfel că orice x este obligat să facă să se întâmple acest eveniment și niciun alt eveniment, diferit de acesta, x nu este obligat să-l facă să se întâmple.

$$\exists e \forall x (\text{Od}(x, e) \ \& \ \forall e_i (\text{Od}(x, e_i) \supset e_i = e))$$

Există un asemenea eveniment, astfel că orice x este obligat să facă să se întâmple acest eveniment și orice alt eveniment, dacă x este obligat să-l facă să se întâmple, atunci este același cu primul eveniment.

Inserăm mai jos o *echivalență* deontică între: obligație, interdicție și permisiune (i). Reconsiderăm evenimentul-obligație unicat (ii). Aplicând i la ii, obținem iii și apoi iv. Introducem linia v: obligația implică permisiunea: obligația implică permisiunea. O consecință a lui ii prin v va fi vi. Iar non-permisiunea echivalează cu interdicția. Ceea ce ne permite să adăugăm ix.

$$\text{i. } \text{Op} \equiv \sim \text{P} \sim \text{p}^{19} \equiv \text{F} \sim \text{p}^{20}$$

$$\text{ii. } \exists e \forall x (\text{Od}(x, e) \ \& \ \forall e_i (\text{Od}(x, e_i) \supset e_i = e))$$

$$\text{iii. } \exists e \forall x (\text{F} \sim \text{d}(x, e) \ \& \ \forall e_i (\text{F} \sim \text{d}(x, e_i) \supset e_i = e))$$

$$\text{iv. } \exists e \forall x (\sim \text{P} \sim \text{d}(x, e) \ \& \ \forall e_i (\sim \text{P} \sim \text{d}(x, e_i) \supset e_i = e))$$

¹⁸ *Ibidem*, p. 110.

¹⁹ Dagfinn Føllesdal și Risto Hilpinen, *Introducere în Logica Deontică*, în *Norme, Valori, Acțiune. Analiza logică a discursului practic cu aplicații în etică și în drept*, selecție, traducere și studiu introductiv, Sorin Vieru și Drăgan Stoianovici, București, Editura Politică, 1979, p. 87.

²⁰ Cornel Popa, *Teoria acțiunii și logica formală*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, p. 303.

- v. $Op \supset Pp^{21}$
- vi. $\exists e \forall x (Pd(x, e) \& \forall e_i (Pd(x, e_i) \supset e_i = e))$
- vii. $\exists e \forall x (Pd(x, e) \& \forall e_i (e_i \neq e \supset \sim Pd(x, e_i))$
- viii. $Fp \equiv \sim Pp^{22}$
- ix. $\exists e \forall x (Pd(x, e) \& \forall e_i (e_i \neq e \supset Fd(x, e_i))$

Din existența unei obligații unice universal aplicabile decurge existența unei permisiuni unice și universal aplicabile (ii, ix). Orice diferă de evenimentul obligatoriu universal nu este obligatoriu universal.

3. IERARHIA LIMBAJELOR DIN COMPONENTA IMPERATIVULUI CATEGORIC

În secțiunea aceasta intenționăm să centrăm atenția asupra lui *e*. Este vorba despre obligație. Conform sintaxei, *O* se aplică operatorului acțional *a face, d*. Acesta la rândul său se aplică perechii ordonate agent-eveniment (*x, e*). Separăm evenimentele în coloana a doua. Arătăm că stările lor sunt atomi teleologici. În final, specificăm evenimentele din obligațiile acționale prin evenimente cu stări ce sunt atomi ai telelogicii. Ceea ce este doar o concluzie parțială.

Grila nr 1. Obligații acționale și concluzii parțiale

<i>Obligații acționale</i>	<i>Evenimente separate</i>	<i>p/S(x, e)</i>	<i>Concluzii parțiale</i>
Od(x, pTp),	pTp	S(y, e)T S(y, e)	Od(x, S(y, e)T S(y, e)),
Od(x, pT~p)	pT~p	S(y, e)T~S(y, e)	Od(x, S(y, e)T~S(y, e))
Od(x, ~pTp)	~pTp	~S(y, e)TS(y, e)	Od(x, ~S(y, e)TS(y, e))
Od(x, ~pT~p)	~pT~p	~S(y, e)T~S(y, e)	Od(x, ~S(y, e)T~S(y, e))

În coloana *p/S(y, e)* avem variabila *e*. Aceasta urmează să fie detaliată în următoarea grilă.

3.1. SCOPUL LUI Y NU ESTE Z, CI FAPTUL CĂ Z ARE CARACTERISTICILE C

Emitem ipoteza că o parte a ideii kantiene este aproximabilă prin atomul de bază al telelogicii: *y* are ca scop pe *y, S(y, z)*. Dar aceasta înseamnă implicit a separa obiectele/persoanele de caracteristicile lor. Ceea ce este exclus. Nu *z în sine* poate fi asumat ca scop, ci *z ca unul ce are anumite caracteristici*: fie însușiri, fie relații cu alții sau poate chiar cu *y*. Oricare *individ*, incluzându-se și pe sine, trebuie folosit ca

²¹ *Ibidem.*

²² *Ibidem*, p. 302.

scop²³. Ceva similar spune chiar Kant. Deși trebuie punctat că el se referă exact la distincția mijloc–scop cu privire la tratarea oamenilor²⁴.

Ceea ce poate avea ca scop y este un *fapt*, o *stare de fapt*. Aceasta este redată, doar *sintetic*, printr-o variabilă propozițională. De fapt, la rândul său, ea poate fi *descompusă*, distingând între obiect și proprietate. Adică poate fi redată mai explicit printr-o formulă de logica predicatelor.

Așadar, presupunem că z are una sau mai multe caracteristici: $C_1, C_2, \dots, C_n$. Acestea compun conjuncția $C_{1[z]} \& C_{2[z]} \& \dots \& C_{n[z]}$. Sintetic, aceasta poate fi redată prin $A_{[z]}$. Formula A îl conține pe z ca protagonist. Reformulând, y are ca scop ca z să se afle în starea de fapt $A_{[z]}$: $S(y, A_{[z]})$. Această stare de fapt este inserabilă în cele patru tipuri de evenimente.

INTERLUDIU: INSERȚIA UNEI STĂRI DE FAPTE ÎN EVENIMENT

Presupunem o stare de fapt prezentă, redată prin variabila p . Aceasta poate fi gândită cu orientarea spre viitor sau spre trecut. Putem include p într-un flux evenimential viitor sau trecut.

Spre viitor. p este starea *inițială* a unui eveniment. Ceea ce este consecința unei axiome²⁵:

$$p \equiv pTp \vee pT\sim p$$

p are loc dacă s-a menținut sau a dispărut.

Spre trecut. p este starea *finală* a unui eveniment.

$$p \equiv pTp \vee \sim pTp$$

p are loc dacă s-a menținut sau a dispărut.

Echivalențele sunt decompozabile în conjuncții. Prin eliminarea acestora se obține drept consecință unul dintre membrii conjuncției²⁶. Stările de fapt sunt asemeni unor puncte de convergență/divergență. Aceasta în funcție de orientarea temporală spre trecut/viitor.

Cel puțin uneori, acestea, aparent, sunt abstrase din fluxul evenimential, în care, cu greu ar putea să nu se găsească. Inserția în evenimente nu este cumva cel puțin cvasinecesară?

---

²³ Kant, *op. cit.*

²⁴ *Ibidem*, p. 48.

²⁵ Georg Henrik von Wright, *Logica deontică și teoria generală a acțiunii*, în *Norme, valori, acțiune. Analiza logică a discursului practic cu aplicații în etică și în drept*, selecția textelor, traducere și studiu introductiv Sorin Vieru și Drăgan Stoianovici, București, Editura Politică, 1979, p. 144.

²⁶ Cornel Popa, *Logică și Metalogică*, vol I, București, Editura Fundației România de Mâine, 2000, p. 117.

Kant, cel puțin, *pare* să facă această abstragere, involuntar. Imperativul categoric este o stare sustrasă fluxului evenimentțial. Autorul are destul de mult de clarificat ce înțelege prin imperativul categoric. Ceea ce îl obligă pe autor să fie cât mai explicit pentru a fi inteligibil. Exact prin aceasta, desigur involuntar, el neglijează, face neobservabilă inserția evenimentțială.

Pornim de la situația că nu se specifică concret care este starea de fapte, legată de z , care ar trebui să fie asumată ca scop. Anterior am presupus o astfel de stare oarecare $A_{[z]}$.

Întâi, considerăm această stare ca *prezentă*, pentru $A_{[z]}$. Apoi, o vom considera absentă, pentru $\sim A_{[z]}$. În cadrul fiecăreia dintre cele două situații, considerăm dubla orientare temporală, întâi spre viitor, apoi spre trecut. Aplicând echivalențele wrighteene, obținem:

$$A_{[z]}$$

Spre viitor. $A_{[z]}$ este starea inițială a unui eveniment de *menținere* sau de *dispariție*:

$$A_{[z]} \equiv A_{[z]}T A_{[z]} \vee A_{[z]}T \sim A_{[z]}. \text{ Sintetic } A_{[z]} \equiv e_{A_{[z]}1} \vee e_{A_{[z]}2}$$

Spre trecut. $A_{[z]}$ este starea finală a unui eveniment de *menținere* sau de *apariție*.

$$A_{[z]} \equiv A_{[z]}TA_{[z]} \vee \sim A_{[z]}TA_{[z]}. \text{ Sintetic } A_{[z]} \equiv e_{A_{[z]}1} \vee e_{A_{[z]}3}$$

$$\sim A_{[z]}$$

Spre viitor. $\sim A_{[z]}$ este starea inițială a unui eveniment de *menținere* sau de *dispariție*:

$$\sim A_{[z]} \equiv \sim A_{[z]}T A_{[z]} \vee \sim A_{[z]}T \sim A_{[z]}. \text{ Sintetic } \sim A_{[z]} \equiv e_{A_{[z]}3} \vee e_{A_{[z]}4}$$

Spre trecut. $\sim A_{[z]}$ este starea finală a unui eveniment de *menținere* sau de *apariție*.

$$\sim A_{[z]} \equiv A_{[z]}T \sim A_{[z]} \vee \sim A_{[z]}T \sim A_{[z]}. \text{ Sintetic } \sim A_{[z]} \equiv e_{A_{[z]}2} \vee e_{A_{[z]}4}$$

Cuplul prezentă-absență a stării de fapte $A_{[z]}$, prezumtiv scop ale agentului moral, permite să generăm toate cele patru evenimente posibile pentru această stare. În grila de mai jos cuprindem aceste evenimente.

Grila nr 2. Specificarea lui e prin $e_{A[z]}$

Eveniment și codificare		$p/A_{[z]}$	Codificarea evenimentelor cu $A_{[z]}$		Interpretarea evenimentelor cu $A_{[z]}$
e_1	pTp	$A_{[z]} T A_{[z]}$	$e_{A_{[z]}1}$	$e_{A_{[z]}}$	conservarea prezenței stării $A_{[z]}$
e_2	$pT\sim p$	$A_{[z]} T \sim A_{[z]}$	$e_{A_{[z]}2}$	$e_{A_{[z]}}$	dispariția stării $A_{[z]}$
e_3	$\sim pTp$	$\sim A_{[z]} T A_{[z]}$	$e_{A_{[z]}3}$	$e_{A_{[z]}}$	apariția stării $A_{[z]}$
e_4	$\sim pT\sim p$	$\sim A_{[z]} T \sim A_{[z]}$	$e_{A_{[z]}4}$	$e_{A_{[z]}}$	conservarea absenței stării $A_{[z]}$

3.2. EVENIMENTUALIZAREA STĂRII–SCOP

Nivelul exprimării naturale a imperativului categoric este neclar în raport cu sintaxa logicii în care este traductibil. Ne propunem reexprimarea, întâi la nivelul limbii naturale. Aceasta ar urma să fie simbolizată exact conform canoanelor sintaxei logicii deontice, a acțiunii și a evenimentelor în sens wrightean al acestor termeni.

Conținutul imperativului este despre o logică a *scopurilor*. Operatorului scop, în mod direct, pare că i se aplică operatorul *obligație*. Scopul, la rândul său, conține o pereche de argumente: un agent și un eveniment. Expresia de bază a teleologiei este: y are ca scop e , $S(y, e)$. Dar *a avea ca scop ceva* este o stare mentală. Ceea ce ar putea fi mai degrabă o *activitate* decât o *acțiune*.

O remarcă este că, chiar ca *activitate*, starea mentală în sine *de a avea ca scop ceva* poate fi *evenimentualizată*. Adică este inserabilă în evenimente. Ceea ce este conform axiomei 3 wrighteene²⁷.

Reconsiderăm grila cu *Obligații acționale și concluzii parțiale*, coloana $p/S(y, e)$. Aceasta conține evenimente teleologice. Aici specificăm evenimentul generic e prin evenimentul generic al stării $A_{[z]}$, adică prin: $e_{A_{[z]}}$. Aceasta stă pentru cele patru evenimente din coloana $p/A_{[z]}$ a grilei cu evenimente ale stării $A_{[z]}$. Obținem expresii atomar teleologice $S(y, e_{A_{[z]}})$.

Această asumare de scop o considerăm ca *prezentă*, $S(y, e_{A_{[z]}})$ întâi și apoi ca *absentă*, $\sim S(y, e_{A_{[z]}})$. În cadrul ambelor situații, considerăm dubla orientare temporală, spre viitor/ spre trecut. Aplicând echivalențele wrighteene²⁸, obținem:

$$S(y, e_{A_{[z]}})$$

Spre viitor. $A_{[z]}$ este starea inițială a unui eveniment de *menținere* sau de *dispariție*:

$$S(y, e_{A_{[z]}}) \equiv S(y, e_{A_{[z]}}) T S(y, e_{A_{[z]}}) \vee S(y, e_{A_{[z]}}) T \sim S(y, e_{A_{[z]}})$$

²⁷ G.H. von Wright, *op. cit.*, p. 144.

²⁸ *Ibidem*.

Spre trecut. $A_{[z]}$ este starea finală a unui eveniment de *menținere* sau de *aparitie*.

$$S(y, e_{A_{[z]}}) \equiv S(y, e_{A_{[z]}}) T S(y, e_{A_{[z]}}) \vee \sim S(y, e_{A_{[z]}}) T S(y, e_{A_{[z]}}) \\ \sim S(y, e_{A_{[z]}})$$

Spre viitor. $A_{[z]}$ este starea inițială a unui eveniment de *menținere* sau de *disparitie*:

$$\sim S(y, e_{A_{[z]}}) \equiv \sim S(y, e_{A_{[z]}}) T S(y, e_{A_{[z]}}) \vee \sim S(y, e_{A_{[z]}}) T \sim S(y, e_{A_{[z]}})$$

Spre trecut. $A_{[z]}$ este starea finală a unui eveniment de *menținere* sau de *aparitie*.

$$\sim S(y, e_{A_{[z]}}) \equiv S(y, e_{A_{[z]}}) T \sim S(y, e_{A_{[z]}}) \vee \sim S(y, e_{A_{[z]}}) T \sim S(y, e_{A_{[z]}})$$

Cuplul prezență-absență al asumării scopului de către agent cu privire la persoana lui z permite generarea celor patru evenimente teleologice posibile. Ținem cont de viziunea kantiană. Umanitatea tratată ca scop poate viza inclusiv propria persoană a agentului teleologic y . Astfel, y și z se pot instanția prin aceeași constantă individuală. Cele patru evenimente teleologice sunt:

$S(y, e_{A_{[z]}}) T S(y, e_{A_{[z]}})$ și menține asumarea teleologică a evenimentului $e_{A_{[z]}}$ în care z are caracteristicile A .

$S(y, e_{A_{[z]}}) T \sim S(y, e_{A_{[z]}})$. y încetează să-și mai asume ca scop starea de fapte.

$\sim S(y, e_{A_{[z]}}) T S(y, e_{A_{[z]}})$ și începe să-și asume teleologic evenimentul $e_{A_{[z]}}$.

$\sim S(y, e_{A_{[z]}}) T \sim S(y, e_{A_{[z]}})$ și continuă să nu-și asume teleologic evenimentul $e_{A_{[z]}}$.

În grila care va urma cuprindem aceste evenimente.

3.3. ACȚIONALIZAREA EVENIMENTELOR TELEOLOGICE

O a doua remarcă este că inclusiv activitățile, odată evenimentțializate, pot fi inserate în expresii pentru acte: x face să se întâmple cutare eveniment teleologic. Un prim exemplu este actul: x face astfel încât y continuă să aibă scopul $e_{A_{[z]}}$; $d(x, S(y, e_{A_{[z]}}) T S(y, e_{A_{[z]}}))$. Similar, avem acte cu celelalte trei evenimente teleologice: de provocare a dispariției, a apariției, de menținerea absenței asumării teleologice.

Până aici, nu reiese decât că agenții acțiunii pot acționa în toate felurile sub raportul asumptiei teleologice. Unii agenți continuă să aibă/să nu aibă ca scop e , alții încep, alții încetează să aibă ca scop e . Nu reiese care dintre acte este unicul obligatoriu în mod universal.

3.4. DEONTIZAREA ACTELOR CU EVENIMENTE TELEOLOGICE

O a treia remarcă este că expresiile pentru acte pot fi, la rândul lor, *deontizate*. Adică actelor li se pot aplica operatori deontici. Ceea ce este conform sintaxei acestui limbaj. Din expresiile secvenței anterioare, obținem expresii de logică deontică de forma *este obligatoriu ca x să facă se întâmplă e*, $Od(x, e)$. În locul variabilei e pentru eveniment, introducem evenimente teleologice, din secțiunea anterioară și conform grilei.

Un prim exemplu de obligație acțională este: *este obligatoriu ca x să facă astfel încât y să continue să aibă scopul e*: $Od(x, S(y, e_{A[z]}) T S(y, e_{A[z]}))$. Similar, avem acte cu celelalte trei evenimente teleologice: acte de provocare a dispariției, apariției, de menținerea absenței asumării teleologice. Obligativitatea celorlalte trei acte va fi redată în grila de mai jos.

Deontizarea ne pune în fața unor obligații de a face astfel încât anumite asumări teleologice să se mențină prezente/absente, să înceapă/să înceteze. Nu reiese care dintre acestea este expresia imperativului categoric. Exprimarea lui Kant, evident, în limba naturală nu permite să selectăm dintre acestea imperativul.

Grila nr 3. Evenimente, acte și obligații teleologice

	$e/e_{A[z]}$ în $S(y, e)$	Acte teleologice	Obligații cu acte teleologice
1	$S(y, e_{A[z]})TS(y, e_{A[z]})$	$d(x, S(y, e_{A[z]})TS(y, e_{A[z]}))$	$Od(x, S(y, e_{A[z]})TS(y, e_{A[z]}))$
2	$S(y, e_{A[z]})T\sim S(y, e_{A[z]})$	$d(x, S(y, e_{A[z]})T\sim S(y, e_{A[z]}))$	$Od(x, S(y, e_{A[z]})T\sim S(y, e_{A[z]}))$
3	$\sim S(y, e_{A[z]})TS(y, e_{A[z]})$	$d(x, \sim S(y, e_{A[z]})TS(y, e_{A[z]}))$	$Od(x, \sim S(y, e_{A[z]})TS(y, e_{A[z]}))$
4	$\sim S(y, e_{A[z]})T\sim S(y, e_{A[z]})$	$d(x, \sim S(y, e_{A[z]})T\sim S(y, e_{A[z]}))$	$Od(x, \sim S(y, e_{A[z]})T\sim S(y, e_{A[z]}))$

Introducem o grilă *short-cut* între forma inițială a obligației și forma explicitată

Grila nr 4. Scurtătură între $Od(x, e_p)$ și $Od(x, e_{S(y, e_{A[z]})})$

Obligații acționale		Obligații acțional-teleologice
$Od(x, pTp)$,	.....	$Od(x, S(y, e_{A[z]})T S(y, e_{A[z]}))$
$Od(x, pT\sim p)$	.....	$Od(x, S(y, e_{A[z]})T \sim S(y, e_{A[z]}))$
$Od(x, \sim pTp)$	.....	$Od(x, \sim S(y, e_{A[z]})T S(y, e_{A[z]}))$
$Od(x, \sim pT\sim p)$	.....	$Od(x, \sim S(y, e_{A[z]})T \sim S(y, e_{A[z]}))$

Aceasta permite o analiză la două niveluri: atât la nivelul limbajului încărcat cu atomi teleologici, cât și la nivelul variabilelor propoziționale.

4. CARE DINTRE CELE PATRU OBLIGAȚII ACȚIONAL TELEOLOGICE AR PUTEA FI UN IMPERATIV CATEGORIC?

Pentru ambele niveluri lingvistice anunțate, adoptăm o dublă presupunere: una privitoare la obligația propriu-zisă, alta privitoare la starea inițială a evenimentului din interiorul actului obligației.

Presupunere: $Od(x, S(y, e_{A[z]})TS(y, e_{A[z]}))$ este imperativul categoric și $S(y, e_{A[z]})$, adică, y are ca scop să se producă evenimentul $e_{A[z]}$ în legătură cu z .

Autoritatea deontică x obligă pe y să continue să aibă ca scop ca z să parcurgă evenimentul generic $e_{A[z]}$. Prescurtat, obligația lui y este de a continua să-l aibă ca scop pe z . Această autoritate x tratează asumarea teleologică a lui y ca și cum ar fi prezentă. Aceasta însemnând că starea inițială e evenimentului teleologic obligatoriu este $S(y, e_{A[z]})$. Și y chiar are acest scop. Adică asumarea teleologică a lui y cu privire la z chiar este o stare prezentă.

$Od(x, S(y, e_{A[z]})TS(y, e_{A[z]}))$ poate fi un imperativ pentru y , aflat în asumarea teleologică: $S(y, e_{A[z]})$.

Reducem la nivelul logicii propoziționale. Presupunerea este: $Od(x, pTp)$ este imperativul categoric, și p , adică starea de fapte p se întâmplă.

Autoritatea deontică obligă să fie menținută prezența stării de fapte p . Autoritatea x tratează starea de fapte p ca pe ceva prezent. Aceasta înseamnă că starea inițială a evenimentului obligatoriu este p . Și chiar aceasta este situația.

$Od(x, pTp)$ poate fi un imperativ când starea de fapte p se întâmplă.

Presupunere: $Od(x, S(y, e_{A[z]})TS(y, e_{A[z]}))$ este imperativul categoric, și $\sim S(y, e_{A[z]})$, adică y nu are ca scop să se producă evenimentul $e_{A[z]}$ în legătură cu z .

Autoritatea deontică x obligă pe y să continue să aibă ca scop ca z să parcurgă evenimentul generic $e_{A[z]}$. Și aici, autoritatea deontică x tratează situația ca și cum y și-ar fi asumat scopul $e_{A[z]}$. Ar însemna ca starea inițială să fie $S(y, e_{A[z]})$. Dar y nu are acest scop.

$Od(x, S(y, e_{A[z]})TS(y, e_{A[z]}))$ nu poate fi un imperativ pentru y care nu și-a asumat ca scop $e_{A[z]}$, $\sim S(y, e_{A[z]})$.

Reducem la nivelul logicii propoziționale. Presupunerea este: $Od(x, pTp)$ este imperativul categoric, și $\sim p$, respectiv starea de fapte p nu se întâmplă.

Autoritatea deontică obligă să se conserve prezența stării de fapte p . Aceeași autoritate tratează starea de fapte p ca pe ceva prezent. Aceasta înseamnă că starea inițială a evenimentului obligatoriu este p . Dar nu aceasta este situația.

$Od(x, pTp)$ nu poate fi un imperativ când starea de fapte p nu se întâmplă.

Presupunere: $Od(x, S(y, e_{A[z]})T\sim S(y, e_{A[z]}))$ este imperativul categoric și $S(y, e_{A[z]})$, adică y are ca scop să se producă evenimentul $e_{A[z]}$ în legătură cu z .

Autoritatea deontică x obligă pe y să înceteze să aibă ca scop ca z să parcurgă evenimentul generic $e_{A[z]}$. Prescurtând, obligația lui y este de a înceta să-l mai aibă ca scop pe z . Această autoritate tratează asumarea teleologică a lui y ca prezentă. Starea inițială a evenimentului teleologic obligatoriu este $S(y, e_{A[z]})$. Iar y are acest scop.

$Od(x, S(y, e_{A[z]})T \sim S(y, e_{A[z]}))$ poate fi imperativul categoric pentru y , aflat în asumarea teleologică: $S(y, e_{A[z]})$, adică, y are ca scop să se producă evenimentul $e_{A[z]}$ în legătură cu z .

Reducere la nivelul logicii propoziționale. Presupunerea este: $Od(x, pT\sim p)$ este imperativul categoric, și p , respectiv, starea de fapte p se întâmplă.

Autoritatea deontică obligă la dispariția stării de fapte p . Autoritatea x tratează starea de fapte p ca pe ceva prezent. Aceasta înseamnă că starea inițială a evenimentului obligatoriu este p .

$Od(x, pT\sim p)$ poate fi un imperativ când starea de fapte p este prezentă.

Presupunere: $Od(x, S(y, e_{A[z]})T \sim S(y, e_{A[z]}))$ este imperativul categoric și $\sim S(y, e_{A[z]})$, adică y nu are ca scop să se producă evenimentul $e_{A[z]}$ în legătură cu z .

Autoritatea deontică x obligă pe y să înceteze să aibă ca scop ca z să parcurgă evenimentul generic $e_{A[z]}$. Autoritatea deontică x tratează situația ca și cum y și-ar fi asumat teleologic $e_{A[z]}$. Adică asumarea teleologică a lui y este tratată ca prezentă. Aceasta înseamnă că starea inițială a evenimentului teleologic obligatoriu este $S(y, e_{A[z]})$. Dar în acest caz, y nu are acest scop.

$Od(x, S(y, e_{A[z]})T \sim S(y, e_{A[z]}))$ nu poate fi un imperativ pentru y care nu și-a asumat ca scop $e_{A[z]}$, $\sim S(y, e_{A[z]})$.

Reducem la nivelul logicii propoziționale. Presupunerea este: $Od(x, pT\sim p)$ este imperativul categoric, și $\sim p$, adică starea de fapte p nu se întâmplă.

Autoritatea deontică îl obligă pe agent să facă astfel încât să dispară p . Aceeași autoritate tratează starea de fapte p ca pe ceva prezent. Aceasta înseamnă că starea inițială a evenimentului obligatoriu este p . Or, nu aceasta este situația: p este absent.

$Od(x, pT\sim p)$ nu poate fi un imperativ când starea de fapte p nu se întâmplă.

Presupunere: $Od(x, \sim S(y, e_{A[z]})TS(y, e_{A[z]}))$ este imperativul categoric, și $S(y, e_{A[z]})$, adică y are ca scop să se producă evenimentul $e_{A[z]}$ în legătură cu z .

Autoritatea deontică x obligă pe y să înceapă să aibă ca scop ca z să parcurgă evenimentul generic $e_{A[z]}$. Mai scurt, obligația lui y este de a începe să-l aibă ca scop pe z . Autoritatea tratează asumarea teleologică a lui y ca absentă. Starea inițială a evenimentului teleologic obligatoriu este $\sim S(y, e_{A[z]})$. Pe când y are acest scop, $S(y, e_{A[z]})$.

$Od(x, \sim S(y, e_{A[z]})TS(y, e_{A[z]}))$ nu poate fi un imperativ pentru y, aflat în asumarea teleologică: $S(y, e_{A[z]})$, adică, pentru y are ca scop să se producă evenimentul $e_{A[z]}$ în legătură cu z.

Reducere la nivelul logicii propoziționale. Presupunerea este: $Od(x, \sim pTp)$ nu este imperativul categoric și starea de fapte p se întâmplă.

Autoritatea deontică obligă să apară starea de fapte p. Ea tratează starea de fapte p ca pe ceva absent. Aceasta înseamnă că starea inițială a evenimentului obligatoriu este $\sim p$, situația reală fiind chiar opusul acesteia.

$Od(x, \sim pTp)$ nu poate fi un imperativ când starea de fapte p este prezentă.

Presupunere: $Od(x, \sim S(y, e_{A[z]})T S(y, e_{A[z]}))$ este imperativul categoric, și $\sim S(y, e_{A[z]})$, adică y nu are ca scop să se producă evenimentul $e_{A[z]}$ în legătură cu z.

Autoritatea deontică x obligă pe y să înceapă să aibă ca scop ca z să parcurgă evenimentul generic $e_{A[z]}$. Ca și în cazul imediat anterior, autoritatea deontică x consideră implicit că y nu si-a asumat teleologic $e_{A[z]}$. Adică asumarea teleologică a lui y este tratată ca absentă. Starea inițială a evenimentului teleologic obligatoriu este $\sim S(y, e_{A[z]})$. Iar y, de asemenea, nu are acest scop.

$Od(x, \sim S(y, e_{A[z]})TS(y, e_{A[z]}))$ poate fi imperativ pentru y care, așa cum se presupune, nu și-a asumat ca scop $e_{A[z]}$, $\sim S(y, e_{A[z]})$.

Reducem la nivelul logicii propoziționale. Presupunerea este: $Od(x, pT\sim p)$ este imperativul categoric și $\sim p$, adică starea de fapte p nu se întâmplă.

Autoritatea deontică obligă să se facă astfel încât să apară p. Aceeași autoritate tratează starea de fapte p ca pe o absență. Aceasta înseamnă că starea inițială a evenimentului obligatoriu este $\sim p$. Și chiar aceasta este situația.

$Od(x, \sim pTp)$ poate fi un imperativ când starea de fapte p nu se întâmplă.

Presupunere: $Od(x, \sim S(y, e_{A[z]})T\sim S(y, e_{A[z]}))$ este imperativul categoric și $S(y, e_{A[z]})$, adică y are ca scop să se producă evenimentul $e_{A[z]}$ în legătură cu z.

Autoritatea deontică x obligă pe y să continue să nu aibă ca scop ca z să parcurgă evenimentul generic $e_{A[z]}$. Obligația lui y este de a continua să nu-l aibă ca scop pe z. Autoritatea tratează asumarea teleologică a lui y ca absentă. Adică starea inițială a evenimentului teleologic obligatoriu este $\sim S(y, e_{A[z]})$. Pe când y are acest scop, $S(y, e_{A[z]})$.

$Od(x, \sim S(y, e_{A[z]})T\sim S(y, e_{A[z]}))$ nu poate fi un imperativ pentru y, aflat în asumarea teleologică: $S(y, e_{A[z]})$, adică, pentru y care are ca scop să se producă evenimentul $e_{A[z]}$ în legătură cu z.

Reducere la nivelul logicii propoziționale. Presupunerea este: $Od(x, \sim pTp)$ este imperativul categoric și starea de fapte p se întâmplă.

Autoritatea deontică obligă să se mențină absența stării de fapt p . Autoritatea tratează starea de fapt p ca pe o absență. Adică starea inițială a evenimentului obligatoriu este $\sim p$, situația reală fiind că p este prezent.

$Od(x, \sim p T \sim p)$ nu poate fi imperativ când starea de fapt p este prezentă.

Presupunere: $Od(x, \sim S(y, e_{A[z]}) T \sim S(y, e_{A[z]}))$ este imperativul și $\sim S(y, e_{A[z]})$, adică y nu are ca scop să se producă evenimentul $e_{A[z]}$ în legătură cu z .

Autoritatea deontică x obligă pe y să continue să nu aibă ca scop ca z să parcurgă evenimentul generic $e_{A[z]}$. Autoritatea deontică x consideră implicit că y nu și-a asumat teleologic $e_{A[z]}$. Asumarea teleologică a lui y este tratată ca absentă. Starea inițială a evenimentului teleologic obligatoriu este $\sim S(y, e_{A[z]})$. În concordanță cu autoritatea, y nu are acest scop.

$Od(x, \sim S(y, e_{A[z]}) T \sim S(y, e_{A[z]}))$ poate fi un imperativ pentru y care, așa cum se presupune, nu și-a asumat ca scop $e_{A[z]}$, $\sim S(y, e_{A[z]})$.

Reducem la nivelul logicii propoziționale. Presupunerea este: $Od(x, \sim p T \sim p)$ este imperativul și $\sim p$, adică starea de fapt p nu se întâmplă.

Autoritatea deontică obligă să se facă astfel încât să conserve absența lui p . Aceeași autoritate tratează starea de fapt p ca pe o absență. Aceasta însemnând că starea inițială a evenimentului obligatoriu este $\sim p$. Și chiar aceasta este situația.

$Od(x, \sim p T \sim p)$ poate fi un imperativ când starea de fapt p este absentă.

În toată această analiză am emis ipoteza inițială că ceva poate fi imperativ categoric. În final, în funcție de concordanța/discordanța dintre starea inițială a evenimentului și starea de fapt realmente întâmplată, am concluzionat că poate fi/nu poate fi vorba despre un imperativ. Dar nu unul categoric. Obligația respectivă fiind dependentă de starea de fapt existentă, posibilitatea, respectiv oportunitatea, în limbaj wrightean.

5. EVENIMENTUALIZAREA DEONTICULUI

Sintetizăm toate cele patru evenimente teleologice într-unul singur: $e_{se_{A[z]}}$. Ca și în celelalte secvențe dedicate evenimentualizării, considerăm atomul deontic ca prezent, $Od(x, e_{se_{A[z]}})$ întâi și apoi ca absent, $\sim Od(x, e_{se_{A[z]}})$. Apoi, considerăm orientările temporale, spre viitor și spre trecut. Aplicând aceeași echivalență wrighteană²⁹, obținem:

$Od(x, e_{se_{A[z]}})$

Spre viitor. $Od(x, e_{se_{A[z]}})$ este starea inițială a unui eveniment deontic de menținere în vigoare sau de dispariție a acesteia.

²⁹ Ibidem.

$$\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]}) \equiv \text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]})\text{T}\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]}) \vee \text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]})\text{T}\sim\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]})$$

Spre trecut. $\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]})$ este starea finală a unui eveniment de *menținere în vigoare* sau de *intrare în vigoare* a obligației.

$$\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]}) \equiv \text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]})\text{T}\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]}) \vee \sim\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]})\text{T}\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]}) \\ \sim\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]})$$

Spre viitor. $\sim\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]})$ este starea inițială a unui eveniment de *intrare în vigoare* sau de *menținere a absenței acesteia*:

$$\sim\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]}) \equiv \sim\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]})\text{T}\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]}) \vee \sim\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]})\text{T}\sim\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]})$$

Spre trecut. $\sim\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]})$ este starea finală a unui eveniment de *menținere a absenței* sau de *încetare a obligației*.

$$\sim\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]}) \equiv \text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]})\text{T}\sim\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]}) \vee \sim\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]})\text{T}\sim\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]})$$

Și în cazul obligației, pe baza cuplului prezență-absență a obligației cu privire la persoana lui z, am generat toate cele patru evenimente deontice posibile pentru această stare. Spre deosebire de celelalte evenimentalizări, contextul kantian poate însemna că autoritatea deontică ar putea fi și una interioară. Astfel de autoritate și agentul teleologic y ar avea aceeași instanțiere. Ar putea fi aceeași persoană. Dar și y, și z se pot instanția prin aceeași constantă. y poate fi chiar propria autoritate deontică, autoobligându-se să-l aibă pe z ca scop. Iar z poate fi același cu y sau altul. Cele patru evenimente deontice sunt:

$\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]})\text{T}\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]})$, obligația acțional-teleologică se menține în vigoare.

$\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]})\text{T}\sim\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]})$ obligația acțional-teleologică încetează să mai fie în vigoare.

$\sim\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]})\text{T}\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]})$ obligația acțional-teleologică intră în vigoare.

$\sim\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]})\text{T}\sim\text{Od}(x, \text{ese}_{A[z]})$ obligația acțional-teleologică continuă să nu fie în vigoare.

Reține atenția că în formularea imperativului apare „întotdeauna”. Acesta se referă la dubla tratare a persoanelor atât ca scop, cât și ca mijloc³⁰.

---

³⁰ Kant, *op. cit.*

6. CONCLUZII

În secțiunea despre *evenimentializarea scopurilor*, am arătat că scopurile sunt părți, stări inițiale sau finale din evenimente teleologice. Evenimentializarea se poate obține prin echivalența wrighteană ca disjuncție de evenimente. Aceasta arată că agentul uman își poate menține sau schimba asumția scopului.

În secțiunea-întrebare privitoare la posibilul statut de imperativ categoric al vreuncea dintre obligațiile arătate acolo, am arătat că aceasta depinde de concordanța/non-concordanța dintre: starea inițială a evenimentului teleologic – presupus a fi obligație imperativă – pe de o parte, și, pe de altă parte, asumția teleologică efectivă a agentului. Oricât ar fi de categoric, un imperativ trebuie să fie, mai întâi, logic acțional posibil. Autoritatea deontică – externă sau internă – se presupune a fi una rațională, eventual autorățională. Este astfel în cazul concordanțelor. Nu este astfel în cazul discordanțelor. Din ambele variante reiese că oricare dintre aceste obligații nu poate fi un imperativ categoric pentru că depinde de scopul agentului.

Se poate obiecta că, în cazul discordanțelor teleo-deontice, adică dintre scop și obligație, agentul trebuie să se conformeze. Însă chiar și așa, el trebuie să parcurgă un anumit eveniment teleologic. Starea finală a acestuia trebuie să coincidă cu starea inițială a evenimentului-obligație. Pentru că în starea de neconcordanță obligația nu este logic acțional posibilă. Iar autoritatea deontică ar fi irațională sau autoirațională. Se obține astfel o concordanță teleo-deontică³¹.

Limbajul mai general în care se încadrează această situație este cel al logicii acțiunii și al logicii deontice. Fie o stare de fapte *p*. Pe acest fundal: este imposibil să aibă loc o apariție sau conservare a absenței; este logic acțional imposibil ca agentul acțiunii să provoace apariția sau să conserve absența unei stări; este logic acțional imposibil ca agentul acțiunii să se conformeze obligației de a face să apară sau să se conserve absența; este irațională autoritatea deontică ce i-ar pretinde unul dintre actele anterioare. Deoarece toate acestea ar însemna să se trateze starea de fapte ca și cum ar consta într-o absență. În timp ce aceasta este prezentă.

Statutul categoric al obligației pare discutabil în cazul particular al obligațiilor teleodeontice. S-ar putea invoca obligația conformării teleologice a agentului. Acest statut este mai puțin discutabil în forma propozițională a logicii acțiunii și a logicii deontice. Obligația de a provoca apariția sau menținerea absenței unei stări deja prezente nu poate fi una categorică.

Chiar și așa, poate, rămâne deschisă o problemă: *substituția*. Cât de larg este posibilă substituția variabilelor propoziționale? Pentru că ceea ce a generat discuția se bazează pe substituția de variabile propoziționale cu atomi teleologici, de logică deontică.

---

³¹ Cornel Popa, *Conduita rațională și logica discursului practic*, în vol. *Praxiologie și logică*, coordonator Cornel Popa, București, Editura Academiei, 1984, p. 25.

Ca un argument, aparent mai tare, în defavoarea posibilității unui imperativ categoric se poate aduce evenimentul deontic. În acest sens, se poate invoca echivalența wrighteană interpretabilă în sensul că orice stare de fapte este prezentă dacă este inserată în evenimente de dispariție sau menținere³². Obținem că orice obligație în vigoare se va menține astfel sau va înceta să mai fie astfel. Dar obținem așa ceva tocmai prin substituția variabilei propoziționale din echivalența menționată.

O ușoară tentă critică la adresa lui Kant nu este o premieră. Profesorul Enescu Gheorghe semnala ceea ce scria Kant însuși: „Necondiționatul nu poate fi gândit fără contradicție”³³. Același autor remarcă inclusiv o concepție insuficient de clară despre contradicție³⁴.

---

³² G.H. von Wright, *op. cit.*

³³ Gheorghe Enescu *Analiza logică a antinomiilor kantiene* (1), în vol. *Paradoxuri, sofisme, aporii*, studii logico-filosofice, ediție îngrijită de Iancu Lucica, București, Editura Tehnică, 2003, p. 67.

³⁴ *Ibidem*, p. 68.